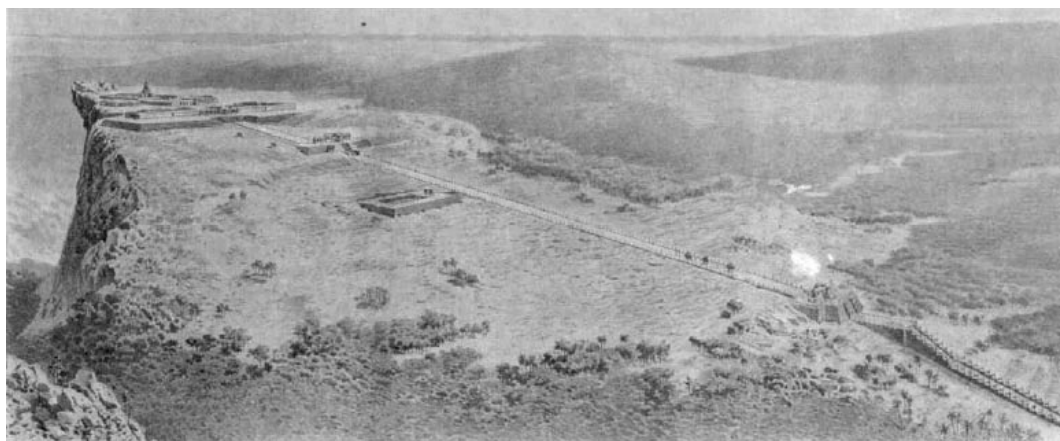

Kádas Csaba*

PREAH VIHEAR FEGYVERBEN – THAIFÖLD ÉS KAMBODZSA KIÚJULT HATÁRVITÁINAK HÁTTERE

A cikk bemutatja a thai-khmer határ mentén található, Preah Vihear templom körül tavaly eszkalálódott, de jelen pillanatban is magas hőfokon égő határvitát, melynek évszázados, gyarmati előzményei vannak, és mindkét ország számára súlyos következményei lehetnek.

A templomot 2008 júliusában az UNESCO Világörökségi Listára vette. Mivel azonban a műemléket 2006-ban Kambodzsza egyedül jelölte, a törékeny thai belpolitikai csatákban az akkori ellenzék a területi integritás és a szuverenitás szimbólumként kezdte használni. A cikk igyekszik bemutatni a két ország közötti viszály hátterét, és megkísérel rámutatni, hogy tavaly októberben, miként juthattak el az erős gazdasági, bilaterális és regionális együttműködésben élő felek a fegyveres eseményekig. Félő, hogy amennyiben mindkét oldal beássa magát „érvei” mögé, akkor a legapróbb megegyezéseknek is rendkívül súlyos ára lesz. Manapság elsősorban Thaiföld labilis kormányzatának van szüksége minden téren sikerre, de nincs kétség afelől sem, hogy a khmerek is igyekeznek nacionalista húrokat pengetni, hiszen Kambodzsza alig több mint egy évtizede zárta le a polgárháborút – az utolsó vörös khmerek is letették a fegyvert –, ezért a nemzeti identitás erősítése és a társadalmi kohézió megteremtése különösen fontos számára.

* adjunktus, Általános Vállalkozási Főiskola

Preah Vihear, khmerül „szent kolostor” egy lélegzetelállító szentélykomplexum, melynek egyediségét főként az kínálja, hogy páratlan helyszínen emelték a khmerek az Angkori Birodalom fénykorában. A hegycsúcs már a templom 9-12. század között építetése előtt is „tisztelt” zarándokhely volt, mert délnyugat felé a meredek sziklafalban menedékek, elvonulást szolgáló „celláknak” alkalmas természetes üregek, bivakok találhatóak. A templom nevében és struktúrájában is egyértelműen megmutatkozik az elvonuló, befelé forduló, elmélkedő életmódhoz emelt monostor, zarándokhely jelleg, amely ritka az ősi khmer építészetben és feltűnő a kontraszt egy ilyen drámai panorámát kínáló helyszínen. A templom a nemzetközi jog szerint ma Kambodzsa területén található, de megközelítése a néhány méterre található Thaiföldről a legegyszerűbb.

Miért érzékeny szimbólum Preah Vihear?

A thaiok számára – érzelmekkel átszőve ugyan – megsérthetetlen jelkép a nemzet, a vallás és a király, melyek közé sokszor egyenlőségjelet tesz a köztudat. A modern Thaiföld számára a nemzetet a legpontosabban maga ország, mai határaival, a sérthetetlennek tartott földrajzi test szimbolizálja.

A patinás történeti helyszín, thaiul Phra Vihan olyan dicső korszakát idézi a thai történelemnek, amikor Thaiföld nagyobb volt mint ma. A mai thai történeti tudatban hangsúlyos e nagyság elvesztése és a gyarmatosítók ebben játszott szerepe (Winichakul, 1994: 165). A történeti-nemzeti ideológia megteremtésében is jelentős szerepe van a területek elvesztésének, de számos tévedésre és elhallgatásra épül. Egyrészt a franciák rovására írt valós veszteségeken felül olyan területekre is kiterjed a „veszteség mítosza”, mely területek sosem voltak a mai értelemben Thaifölddé. Másodsorban a „pontos, topográfiai” határok megrajzolásának mániáját is az európaiak, a gyarmatosításkor hozták magukkal. Többségi nemzetre építő, pontos határok kreálása ezért az európaiak előtti Délkelet-Ázsiára sem jellemző. A határokat esetlegességek – részleges alávételések és elismerések –, egyszerűen bizonytalanságok jellemezték (Winichakul, 1994: 75). Például Kambodzsa lehetséges 19. századi alávételése, földarabolása a thaiok vagy a vietiek által a franciák érkezésekor is tökéletesen újszerű, aktuálpolitikai szándék és bizonytalan kimenetelű kérdés volt. Ettől még a thai történetíróknak joggal fájt általában a veszteség, de kevésbé jogosan az el nem ért siker, vagyis az, hogy 1893-as francia győzelem után Kambodzsa – és Laosz – nem Thaifölddé lett végérvényesen. Az is megérthető, hogy ilyen kontextusban kialakult egy khmer- és egy nyugat-ellenes attitűd, mely mindenekelőtt a franciák és a khmerek számlájára írja azokat a kompromisszumokat, amelyek területvesztésekben öltöttek testet. Ugyanakkor éppen ezért Thaiföldet sosem gyarmatosították – e tény pedig segítette a nemzeti identitás kialakításában –, ami azóta is a nemzeti büszkeség egy sokat emlegetett mantrája.

A területvesztés traumája különösen erősen van jelen a kambodzsai határokkal kapcsolatban, melyeket a franciák birkóztak ki – ebben a megközelítésben a khmereknek – és fektettek papírra a 20. század elején. A területvesztést – ebben az esetben a terület meg nem szerzését a 19. században, illetve „újbóli elvesztését” a 2. világháború után – nagyban írja a thai történeti tudat az „áruló, csaló” khmer uralkodók rovására is (Charnvit, 2003: 4). A nyugat és még inkább a khmerekkel szembeni ellenérzés látványosan eskalálódott 1957-1962 között a Preah Vihearról szóló thai-khmer vita következményeként. Preah Vihear emblémája lett a fenti örökségnek és mivel a templomot a hágai bíróság „elvette” a thaioktól a továbbiak legkényesebb szimbólumává vált a thai-khmer/thai-nyugat kapcsolatoknak.

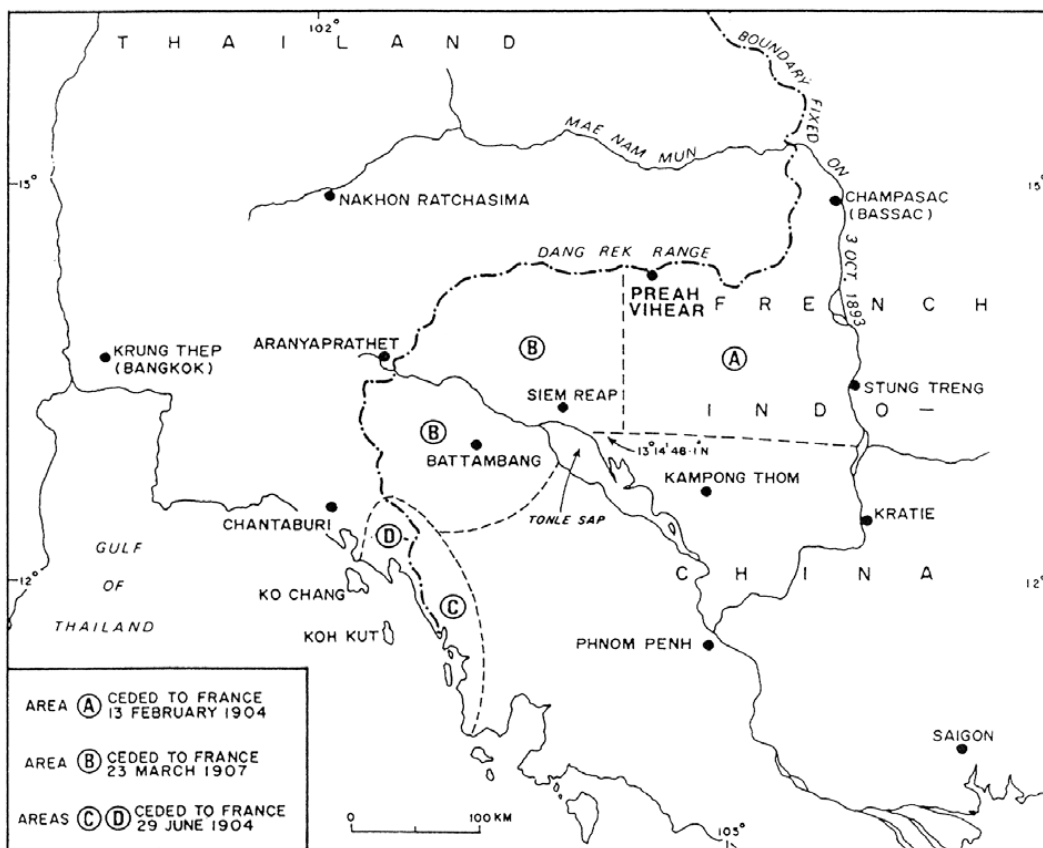
A khmerek számára Preah Vihear a dicső múlt azon korszakát idézi, amikor a khmerek teremtette Angkori Birodalom virágzását élte (9-13. század között). Azt a kort, amikor jobbra khmerek uralták a szárazföldi Délkelet-Ázsia jelentős részét, beleértve a mai Thaiföld javát is.

A khmer birodalom hanyatlása folyamán a területek tetemes része „elveszített”, melyek jelentős részét a később érkező thaiok szervezték meg. Civilizációjuk számos, pompás teljesítménye, leglátványosabban talán az épített műemlékek, főként templomkomplexumaik így más népek életéhez, tudatához, mindennapjához is kötődni kezdett. A khmer területvesztés traumája oly távoli, hogy még maguk a khmerek is elfelejtették mi volt valaha Angkor és miért tűnt el a dicsőség. A modern történeti tudat azonban azonosul és támaszkodik a 19. századi eseményekre, melyben a thai és a viet szerep nem pozitív. Kambodzsa reménytelennek tűnő összezsugorodása a 19. századra az erős szomszédok prédájává tette volna Kambodzsát, ha az európai gyarmatosítóknak más tervei nincsenek. Kambodzsa gyarmat lett, mely a 2. világháború után nem sokkal függetlenedett, majd a bipoláris világ játszótérévé vált. Hamarosan pedig „világpolitikai racionalitását veszttett, jelentéktelen regionális tűzfészekké süllyedt”, melyet az ENSZ Kambodzsai Átmeneti Hatósága 1992-1993 között felszámolt. Azóta a demokratizált, modern Kambodzsa minden khmer teljesítménybe belekapaszkodik, mellyel lemoshatja a dicstelen vörös khmer uralom borzasztó imázsát és megteremtheti új, büszke, nemzeti identitását és kialakíthatja a társadalmi integritást. Kambodzsa „jelentéktelenné, kicsinnyé” válásáért a khmer történelmi tudat a thaiokat és a vietek teszi felelőssé, mert országuk elfoglalóiként, kifosztóiként tekintenek rájuk. A modernizálódó Kambodzsában pedig éppen a thaiok a legjelentősebb beruházók, ezért egyesekben könnyen összekapcsolódik a múlt sérelme a modern irigységgel és ellenszenvvel. Preah Vihear hovatartozásának ügye tehát időről-időre indulatokat tudott gerjeszteni thai és khmer oldalon egyaránt.

Thai és francia gyarmatosítás a 19. századi Kambodzsában

1863 augusztusában Franciaország, néhány évvel az után, hogy megvetette lábát a Mekong-deltánál, katonai erejére támaszkodva kiterjesztette protektorátusát a Kambodzsai Királyságra, amely ingadozott, hogy törékeny függetlenségét Sziámra (thaiokra) vagy a fehérekre támaszkodva képes megőrizni. Közvetlenül a franciák megérkezése előtti években a thaiok a maradék Kambodzsára a sziámi „fennhatóság” elismerését akarták ráerőltetni (Briggs, 1947, 127). A francia gyarmatosítók megjelenése nélkül minden bizonnyal ez be is következett volna. Egy titkos szerződésben – fél évvel a francia protektorátusi szerződés megkötése után – erről megállapodás is született, melyben a khmer uralkodó, mint thai alkirály szerepelt (Briggs, 1947: 129). A két protektorátusi szerződés napvilágra kerülése után, 1867 júliusában Franciaország diplomáciai tárgyalások és katonai erőfitogtatás után szerződést kötött Sziámmal, melyben meghatározták Kambodzsa és Sziám határait, továbbá amiért Sziám hivatalosan elismerte a francia protektorátust Kambodzsa Királysága felett, nyugati khmer tartományok thai ellenőrzését fogadták el a franciák (Thomson, 1945: 45-47).

1. térkép

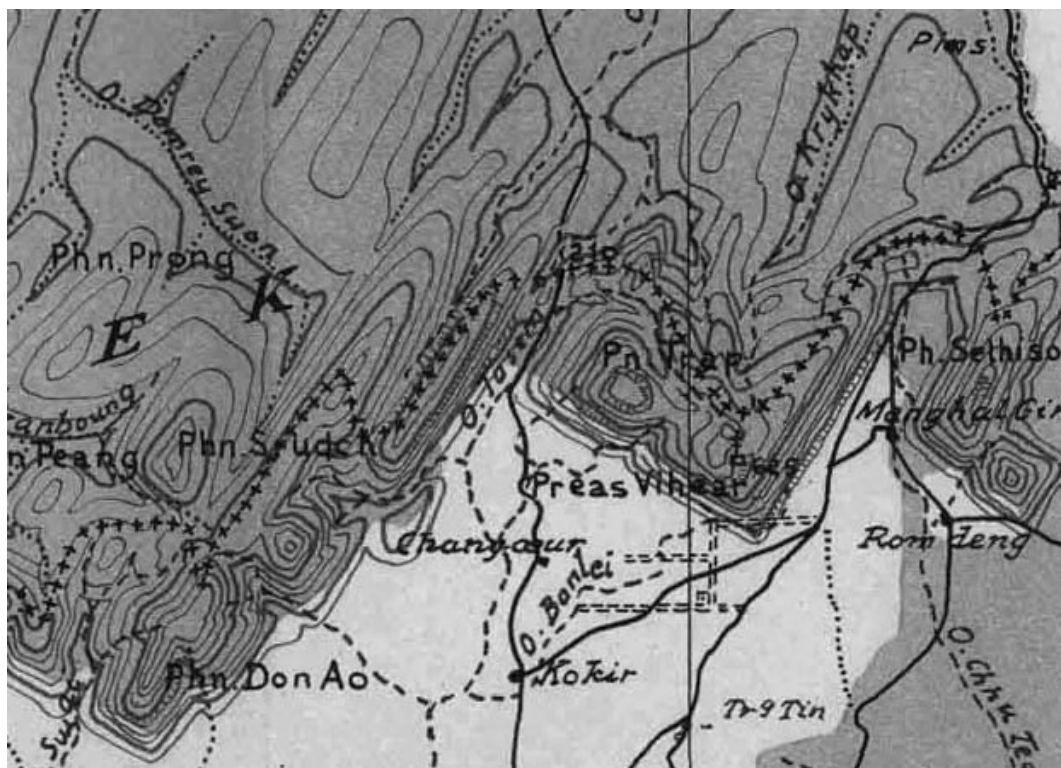
Lee, Yong Leng (1982): Southeast Asia: Essays in Political Geography, Singapore University Press.

Preah Vihear hovatarozása és a Dangrek, mint természetes határ

1893. februárjában Sziám újabb szerződésben ismerte el Francia Indokína további növekedését országa rovására, mely főként a Mekong-folyó mind nagyobb ellenőrzését jelentette. 1902-ben újabb szerződésben igyekeztek a frissített határookban megegyezni, de ennek ratifikációja elmaradt a gyors változások miatt.

1904 februárjában Franciaország és Sziám újfent megállapodást kötött, melyben a kettejük közötti határ jelentős részben a Dangrek hegység vízválasztójára hivatkozott. Praktikusan a „francia” területeket a hegységtől délre és keletre esően jelölték ki a Mekongig. Az 1904-es megállapodás értelmében közös bizottságnak kellett volna a határok pontos kijelölését elvégeznie. A vegyes-bizottság 1906. december 2-án megállapodott a vízválasztóról, mint határvonalról, melyekről a szerződések is beszéltek, de a gyakorlati, technikai kivitelezést a francia félre hagyták (International Court of Justice, 1962: 59). Egzakt, vízválasztókra épülő határokat kijelölni lehetetlen, mert a vízfolyások gyakran csak időszakosak, ráadásul hajlamosak változtatni medrükön, így megegyezés szerint kell valahogy jelölni a pontos határt. A pontosításokhoz Sziám csak asszisztált. A határbejárás és kijelölés, térképezés elkezdődött, de az eredmény

2. térkép

“Carte ‘Dangrek’ echelle 1:200,000 de la Commission de Délimitation Franco-Siamoise”

publikálása elmaradt, mert 1907. márciusban Franciaország újabb, Sziámmal kötött szerződésben „visszavette” a több mint negyven éve thai ellenőrzés alá engedett nyugati khmer területeket: Siem Reapot, ahol a középkori Khmer Birodalom fővárosa, Angkor áll, továbbá Battambang és Sisophon tartományokat, felülírva a nyugati, északnyugati határokat.

1908 folyamán francia kezek befejezték a komplett, pontos határvonalakat jelölő térképet, melyet az 1907-es szerződés mellékletének kezeltek. Ezen a térképen Preah Vihear temploma Kambodzsa (Francia Indokína) területén látható, sőt a Dangrek hegység legtöbb részén a határ nem a legmagasabb pontokon fut, hanem bizonyára nem véletlenül, stratégiai okokból Francia Indokína felé „tévednek”, a magaslatokat jobbra francia kézen hagyják. Az elkövetkező évben thai hatóságoknál „köröztették” a térképet, melyet az 1907-es szerződés utólagos mellékletként kezeltek. A thaioknak vagy nem tűnt fel a fenti „hiba” vagy nem tulajdonítottak neki jelentőséget, mert nem emeltek kifogást ellene.

Preah Vihear egy 5-600 méteres magaslat, a Dangrek hegység látványos kiszögelésén, csúcsán fekszik. A szerződések a Dangrek esetében a vízválasztóvonalat jelölték meg határnak. A terület dél (Kambodzsa) felé meredek sziklafal, míg északi-nyugati (Thaiföld) irányba lejtő plató, az állandó vízfolyások azonban nem közvetlenül a csúcstól erednek és folynak Thaiföld irányába, hanem nagyjából onnan, ahol anno a franciák kijelölték a határt. Preah Vihear eseté-

ben a „nagyjából” egy lényeges következménnyel járt. A francia térkép a templomtól nyugatra egy vízfolyást úgy ábrázolt, hogy az khmer irányba folyik, míg a modern térképeken (3. térkép) és a valóságban ma ez thai területek felé folyik. E hiba azonban a thai hatóságoknak akkor és a következő évtizedekben nem fájt. 1926. augusztusában újabb szerződés erősíti meg a Francia Indokína és Sziám határait, csak Laosz vonatkozásában történnek módosítások. 1934-ben elkészült ez első sziámi kiadású térkép, mely Preah Vihear templomot thai fennhatóság alatt ábrázolta, bár ez előtt és ezt követően is publikáltak olyan térképeket Sziámban, melyek Preah Viheart Kambodzsában jelölik. 1937 decemberében újabb szerződés erősítette meg az 1926-os szerződést, és benne Francia Indokína és Sziám határait. A 2. világháború alatt, 1940. októberében a Thaiföldi Szépművészeti Hivatal a templomot „nemzeti régészeti terület”-ként aposztrofálta és a helyszínen, egy barlangban meditatáló szerzetest, Luang Sri-t „jelölte ki a terület gondnokává” (Roveda, 2000: 84).

1941 folyamán thai erők kisebb harcok után elfoglalták Kambodzsa nyugati tartományait, majd 1941. májusában Japán a „délkelet-ázsiai függetlenség bajnokaként” visszahelyezte Thaiföldet, franciák előtti indokínai birtokaiba, semmisnek tekintve a korábbi francia-sziámi szerződéseket.

Preah Vihear a thai-khmer határ tisztázatlanságának emblémája lesz

A 2. világháború után, 1946. novemberében Franciaország szerződésben újfent annulálta a Tokió konvenciót és visszatért háború előtti birtokaiba. 1949-ben a franciák felszólították Thaiföldet a preah vihear-i terület kiürítésére (Roveda, 2000: 84). 1953 folyamán, mialatt a francia kolonializmus elkeseredett harcait vívta Indokína vietnami területein, a thai kormányzat ismét bevonult Preah Vihear területére, katonai őrseget állítva fel a területen és kitűzve a thai nemzeti lobogót a szentélyre. Franciaország az 1954-es, genfi megállapodás után felszámolta indokínai „gyarmatait”.

Kambodzsa 1954 és 1958 között hiábavaló egyeztetést folytatott Thaifölddel Preah Vihear kapcsán (St. John, 1994: 64-68). Thaiföld először 1958-ban, a Bangkokban Kambodzsával rendezett tárgyalásokon kifogásolta a „mindig hivatkozott térképet”, rámutatva, hogy az nem szerződésekben megnevezett vízvászto vonalat jelöli. A vita tárgya tehát a „vízvászto” eltérő értelmezéséből fakadt vagy annak „korább szándékos” eltorzításából. Kambodzsa ezután fordult, 1959. október 6-án az Egyesült Nemzetek Szervezetének Nemzetközi Bíróságához Preah Vihear templom hovatartozásának ügyében.

A hágai bíróság ítélete és indoklása Preah Vihear templomának hovatartozásáról

A hágai bíróság 1962. június 15-én két határozatot hozott. A 12 fős bíróság kilenc-három arányban megállapította, hogy a templom Kambodzsa területén fekszik, így Thaiföld minden katonai és rendőri erőt ki kell vonjon a templom és Kambodzsa területéről. A 12 fős testület továbbá hét-öt arányban felszólította a thai kormányt, hogy szolgáltatson vissza minden történelmi értéket, melyet a templomkörzetről hurcolt el 1954-es megszállása óta.

Fontos hangsúlyozni, hogy a bíróság nem jelölt ki semmiféle határt a két ország között a vitatott területen, kizárólag a templom hovatartozását döntötte el, mindenekelőtt a Francia Indokína és Sziám között 1904-1908 között kelt szerződések és azokhoz csatolt térkép alapján, illetve egy hivatalos államközi eseményre hivatkozva. Az ominózus eset 1930-ban Damrong,

thai herceg hivatalos látogatása volt a templomnál, ahol a kambodzsai területek francia kormányzója fogadta, egyértelműen jelezve a fennhatóságot. Továbbá az indoklás kiemelte, hogy Sziám, majd később Thaiföld nem tiltakozott 50 éven keresztül a franciák által készített térképek ellen – melyek Preah Viheart Kambodzsa területén jelölték – sőt a század eleji francia-sziámi szerződéseket, 1926-ban, és 1937-ben megerősítette és a 2. világháború után, 1947-ben, a Washingtonban rendezett Francia-Sziámi Békéltető Bizottságban is elfogadta azt. A Nemzetközi Bíróság döntése tehát kimondta, hogy a fél évszázados thai hallgatást – Preah Vihear Kambodzsához tartozásának ügyében – beleegyezésként értelmezi (International Court of Justice, 1962: 59).

Preah Vihear a hágai döntés után

Az 1962-es döntés után a thai közvélemény tiltakozott, sőt egy rövid ideig a kormány a SEATO-t is bojkottálta, mert az Egyesült Államok bírása ellene voksolt, de elfogadta a döntést és három héten belül kivonult a vitatott területről. Ugyanakkor jellemzi a kérdés érzékenységét, hogy a levont thai zászlót a tartományi múzeumban helyezték el és akkoriban sokan hangoztatták, hogy Thaiföld egy napon visszatér (Singh, 1962: 23-26). 1963 januárjában Sihanouk, a kambodzsai uralkodó látványos külsőségek közepette ellátogatott a templomhoz és kijelentette, hogy minden thai állampolgár vízum nélkül látogathatja a templomot a jövőben és Kambodzsa – a hágai döntés ellenére – nem tart igényt az innen elhurcolt műtárgyakra.

A terület a hágai döntést követően sem nyugodott meg, rendszeresek voltak a határincidensek, időnként fegyverek dörgésével fűszerezve. 1970-es kambodzsai puccs után a terület az 1975-ös vörös khmer hatalomátvétel között látogatható volt (Roveda, 2000: 86). A később kialakult polgárháborúnak köszönhetően bezárultak a kapuk, mert a stratégiai pontot, a hegy-csúcsot a vörös khmerek ellenőrizték.

A kambodzsai hatalomátadás időszakában, gyakorlatilag 1992 fordulóján, amikor a vörös khmer erők átmenetileg távoztak, thai oldalról erős érdeklődést mutattak a templom iránt. Ez nem csak a tömegturisták kiszolgálását jelentette bangkoki direkt vonatok menetrendbe állításával és a helyi thai katonai biztosításával, hanem már a határnyitás előtt a thai hatóságok erős ajánlkozást mutattak a terület restaurálása, renoválása iránt. Ekkoriban a thai nemzeti légitársaság fedélzeti magazinjának térképe a templomot thai néven, thai területen ábrázolta (St. John, 1994: 64-68). Azonban alig egy év után a vörös khmerek katonái, nem hivatalos thai asszisztálás mellett visszatértek és 1998-ig a vörös khmerek utolsó bázisaként funkcionált a magaslat. 1998 végétől thai oldalról ismét, látványosan megnyílt az út a templomhoz, majd az infrastruktúra kambodzsai rendezése után, a nyugati úton, khmer oldalról 2003-tól újra látogatható lett a terület.

A thai-khmer határ tisztázatlansága a Preah Vihear-i konfliktus előtti években

Főként a khmer politikai instabilitás és a thai-khmer határ viszonylagos ellenőrizetlensége következtében jelentős migráció és csempészet volt regisztrálható a Dangrek vidékén. Az új khmer kormányzat ezért 1995-ben felállított egy Nemzeti Határellenőrző Hatóságot (National Authority for Border Affairs, NABA), mindenekelőtt azzal a szándékkal, hogy jogszerű, hivatalos dokumentációt készítsen Kambodzsa szárazföldi és vízi határaitól, majd jelölje ki a határt (Munthit, 1995: 31). A fenti szándékból ugyanebben az évben Kambodzsa és Thaiföld közös

határ-kérdést tisztázó tanácsot (Joint Border Commission, JBC) állított fel esetleges nézetkülönbségek rendezésére (St. John, 2001: 103).

Az elkövetkező három évben az együttműködés sikerét igazolva, számos határátkelő nyílt, annak ellenére, hogy a khmer kormányzat nem számolta fel a vörös khmer erőket, melyek rendszeresen behatoltak thai területekre, ezek az incidensek pedig egyértelműen lassították a tárgyalásokat. A vörös khmerek feloszlása után azonban sem szüntek meg a határsértések. A thai jelentések jobbra illegális fakitermelésről és csempészetéről szóltak és nem javították a törékeny viszonyt (Munthit, 1997: 46). Csak 2000-ben thai erők, főként a Dangrek térségében, esetek sorozatát jelentették és egy konkrét körzetben 18 határsértést regisztráltak. Itt egy incidens alkalmával a thai katonaság 6 kilométer mélyen hatolt kambodzsai területre. Később a thai hatóságok azzal magyarázták az esetet, hogy a határ itt képlékeny, mert a határjelölők jelentős része az elmúlt harminc évben eltűnt (*Phnom Penh Post*, 2000. április 13.). Ugyanebben az évben Anlong Veng közelében, egy khmer oldalon felépítendő kaszinó építómunkásai okoztak riadalmat nemkívánatos környezetszennyező munkálataikkal. Olyannyira, hogy a thai erők behatoltak Kambodzsába, Ta Tum ellenőrzőpontig és követelték a helyi khmer hatóságtól, hogy helyezze 2 kilométerrel odébb (khmer terület felé) a határjelzőket ezzel csökkentve a munkások határ közeli, nemkívánatos szennyezéseit. Meglepetésre a helyi hatóságok gyorsan meggyeztek a thai féllel, de a hosszú távú rendezést a már működő JBC elé utalták (Sokheng – Marcher, 2000, 49).

A határc incidensek természetétől függetlenül világossá vált, hogy a határok pontosítása mindkét fél számára sürgető. Így a JBC mechanizmusain keresztül, 2000. június 14-én a két ország közös szándéknyilatkozatot adott ki (Memorandum of Understanding, MOU), amely a közel 800 km-es határszakaszuk közös felülvizsgálatáról és pontos kijelöléséről szólt. A szándéknyilatkozatra hivatkozva 2001 végén a thai fél lezárta Preah Vihear, akkori „egyetlen” megközelítési, thaiföldi útját, mert a khmerek nem a szándéknyilatkozat szellemében kezelték a területet (*The Nation*, 2004. március 26.). A thai fél így próbálta elérni – a bevételektől megfosztva a hivatalos szerveket és a helyi közösséget –, hogy a khmer fél komolyan vegye a szándéknyilatkozatot.

Preah Vihear – mint khmer világörökségi helyszín – szerepe a kambodzsai politikában

Világörökségi helynek lenni a globális értékek elismerését jelenti. A megtisztelő címet az UNESCO alá rendelt Világörökségi Bizottság adományozza. Világörökségi Listára kerülni nemcsak hatalmas presztízst, hanem komoly idegenforgalmi bevételeket is jelent a jelölő országnak. Több ország, közösen is jelölhet helyszínt, amennyiben a jelölésre szánt helyszín országhatárokon átnyúlik. Először a kormányoknak a saját területükre vonatkozóan Várományosi Listát kell benyújtaniuk az UNESCO-hoz. A Világörökségi Bizottság (World Heritage Committee, WHC) által elfogadott listáról a kormányzat választhat helyszínt, amelyeket részletesen kidolgoz egy Jelölési Dokumentációban. Az aktuális jelöléseket egy szakértői vizsgálat (International Council on Monuments and Sites, ICOMOS) után a bizottság elbírálja – esetleg hiánypótlásra, módosításra visszaküldi –, majd fölveszi vagy elutasítja a jelölt helyszínt.

Preah Vihear 1992. szeptemberben került fel először egy ország, jelesül Kambodzsza várományosi listájára. Az évtizedes khmer politikai instabilitás miatt Preah Vihearhoz köthető kormányzati lépések csak az új évezredben kezdődtek. 2001. májusában thai-khmer megállapodás született Preah Vihear idegenforgalmi fejlesztéséről, melyben a felek azt vállalták, hogy nemcsak reklámozzák a helyszínt, hanem az infrastruktúra fejlesztését is szorgalmazzák. Khmer oldalról ekkor még használható út sem vezetett a hegyre. Érdekes, hogy néhány héttel később a

megállapodás továbbfejlesztéséről szerződő So Marát, a khmer Turisztikai Minisztérium főosztályvezetőjét Hun Sen, kambodzsai miniszterelnök felmentette. Az ok hivatalosan hatáskörtúllépés volt, mellyel Mara hazájának kárt okozott, mert a templomhoz kapcsolódó bevételek megosztásáról is tárgyalt Thaifölddel. (*The Nation*, 2001. július 19.) Nem lehet mellékes, hogy Hun Sen az exponált templommal kapcsolatos sikeres megállapodásoktól népszerűségének növelését remélte és talán egyéb, kényes kétoldalú megállapodásokkal szerette volna összevonni, ami később be is következett. 2002. augusztus 28-án a kambodzsai kormány kiadta az első rendeletet Preah Vihearral kapcsolatban. A rendelet elsősorban a helyszín Világörökségi Listára kerülése érdekében született, meghatározva e cél érdekében teljesítendő feladatokat. Hangsúlyozva, hogy e döntéstől a terület természeti és kulturális értékeinek megóvása mellett a turizmus fejlesztését és az 1962-es hágai döntés intézményes érvényesítését is várják. Mivel Preah Vihear a thai határ közvetlen szomszédságában található, kezdettől fogva világos volt, hogy a siker érdekében a thai féllel jó együttműködésre lesz szükség.

2003 elején azonban egy thai televíziós szappanoperában elhangzó kijelentések – melyet Kambodzsában is sokan néztek, sértően beszélt a khmer etnikumról és Kambodzsá határait is kétségbe vonta – véres indulatokat váltottak ki Kambodzsá-szerte. Siem Reapban thai érdeklőségű üzleteket rongálnak meg és a fővárosában a Thai Nagykövetség épülete is súlyos károkat szenvedett. Egy komolytalan televíziós adás tehát rámutatott, hogy a khmer társadalom egy részében milyen mély ellenérzések élnek a thaiokkal szemben (Hinton, 2006, 445-468).

2003 nyarán választásokra került sor Kambodzsában, melynek kampányában jól jött Hun Sennek a thai viszony kisimítása, még közös történelemkönyvek kialakítására is terv fogalmazódott meg és Preah Vihear kapcsán felmutatható eredmény: a határ sokadik újrainyitása és a terület fejlesztésének közös nyilatkozata. 2003. május 31-én elfogadásra került az új határátkelő kialakításának tervezete is (*The Nation*, 2003. május 24.). 2003. augusztus 25-én pedig aláírásra került a közös határ kijelölésének feltételrendszere, illetve rendezési terve (Terms of Reference and Master Plan for JBC, TOR). 2006 végére szándékoztak lezárni a határkijelöléseket, míg a tengeri határok pontosítására 2007 végéig jelölték meg. A fenti, közös feltételek ellenére sem haladt nagy léptekkel a közös határpontosítás és a határidőket nem vette egyik fél sem komolyan. Mindemellett megjegyzendő, hogy a fenti megállapodást olyan thai kormány kötötte, mely 2006 nyarán megbukott és az utódok nem igyekeztek kontinuitást mutatni az előző kormányzat politikájával.

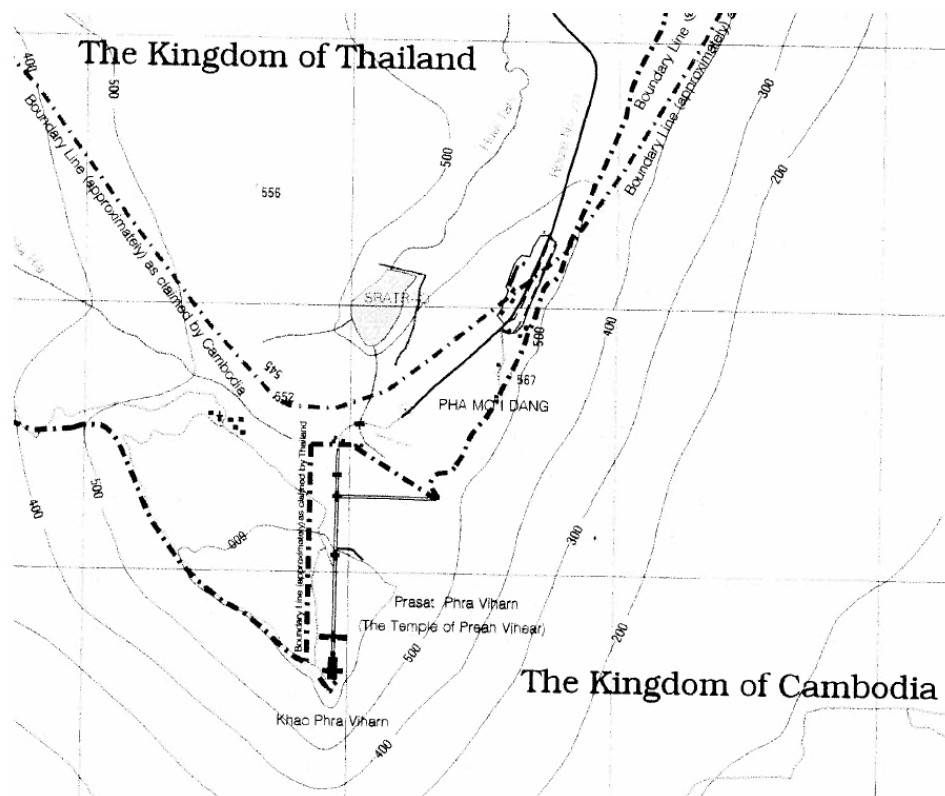
2003-ban khmer-thai kormányközi találkozáson megállapodtak egy Preah Vihear fejlesztésére felállítandó közös tanácsról. A khmer fél már a tanács felállítása előtt – khmer anyagokban következetesen így szerepel – a Tanács elnevezésében Preah Vihear mellett Ta Thaeven nevet szerepeltette. A khmer fél így akarta elérni, hogy Ta Thaeven-nél új thai-khmer határátkelő nyíljon, amit racionális érvekkel támasztott alá. Ugyanakkor burkoltan bizonyosan azért szorgalmazta, hogy a jövőben „csak” déli irányból, khmer oldalról lehessen majd a templomot látogatni, vagyis a thai oldalról érkezők inkább itt lépjenek át Kambodzsába és délről közelítsék meg a helyszínt. A thai fél az első, 2004. márciusi tanácsülés után fél évvel is, a hivatalos anyagokban Preah Vihear fejlesztésének közös Tanácsáról beszélt, mialatt elfogadta, hogy Ta Thaeven-nél történő határnyitást csomagban fogja kezelni Preah Vihear templomának fejlesztésének ügyével. Továbbá vállalta, hogy együttműködik Kambodzsával Preah Vihear fejlesztése kapcsán a világörökségi jelölésig és azután is.

2005. május közepén azonban hirtelen mindkét oldalról lezárták a határt. A thaiok kezdeményezték az akciót, miután a khmerek részéről sokszori megsértését észlelték a 2000-ben kötött megállapodásnak, amely szerint a határ mentén mindkét fél tartózkodik az építkezésektől. A thai fél kifogásolta, hogy a khmerek vitatott területen a templomhoz vezető, „thai út” mentén árulják portékájukat és „újabb viskókat állítanak fel” (*The Nation*, 2005. május 17.).

Közel 400 thai katona rendezkedett be a templom mellett, látványosan jelezve, hogy további khmer építkezést ott nem tűr, a határ hamarosan, anélkül, hogy rendezték volna az épületek ügyét, felsőbb utasításra mégis megnyílt (*The Nation*, 2005. június 9.).

A khmerek világosan látták a thai fél érdekltségét és bizonyára ismerték a thai támogatás árát, de 2006. január 30-án, a kulcsfontosságú támogatás hiányában is be merték adni a Jelölési Dokumentációt a Világörökségi Központhoz. Nem mellékes, hogy Hun Sen a mihamarabbi beadás mellett volt, mert így remélhette, hogy a következő választások kampányában a kormány már számolhat Preah Vihear világörökségi listára kerülésével. Időközben azonban a thai szomszédnál katonai puccsot hajtottak végre és a 2006 őszétől az új, katonai vezetésű thai kormány nem lett „lelkes” támogatója az önálló khmer jelölésnek. A khmerek a beadás után – a nemzetközi viharkeltés helyett – jobbnak látták nem bolygatni a thai érdekeket. A nominációs dossziét az ICOMOS megvizsgálta, majd 2006. decemberében pótlást kértek Kambodzától, amit 2007. januárjában meg is kaptak, ami után az ICOMOS jelölésre alkalmasnak minősítette az anyagot. A thai kormány ezután az ICOMOS és a khmerek számára is világossá tette véleményét, amely szerint a khmerek nominációs anyagában a védelmet szolgáló három zóna, minden zónájával sértette Thaiföld szuverenitását. A magterület a templom körül, a kötelezően kialakítandó puffer és gazdasági zóna egy jelentős része Thaiföld szerint thai terület. 2007. júniusában a Világörökségi Bizottság megtárgyalta a khmer jelölési anyagot, de mivel az „vitatott hovatartozású területet tartalmazott” döntését egy évvel elhalasztotta (WHC, 31 COM 8.24, 2007).

3. térkép

Scientific Rebuttal to ICOMOS, 2008

A bizottság kérte a khmer felet, hogy az elkövetkező, kanadai ülésig tisztázza a határvitát és próbáljon közös rendezési tervben megállapodni Thaifölddel. Thaiföldön azonban a katonai kormányzat nem az együttműködésre és a megállapodásra törekedett, mert a közös nevezés álláspontját képviselte. A thaiok nagy erőket mozgattak meg a következő ülésig, hogy tudományosan alátámasszák a jelölési anyag és az ICOMOS értékelés hibáit. (Scientific Rebuttal to ICOMOS, 2008) A thaiok igyekeztek bemutatni, hogy kulturális és természeti megközelítésben a területet tágabban kellene értelmezni, véleményük szerint a magterület nagyobb kell legyen. Ez a növekedés pedig még a 100 éves francia térképek szerint is thai területek bevonásával kell járjon. Minden thai erőfeszítés egyértelműen azt szolgálta, hogy igazolja Preah Vihear templomának – még a khmerek szerint is Thaiföldre – a 159 északi lépcsőfokon is átnyúló jellegét. A thai anyag hangsúlyozta, hogy Preah Vihear templomát Thaiföld sikeres helyszíneknek csak thai-khmer közös nevezés és bejegyzés esetén tudja elképzelni.

A khmerek – arra hivatkozva, hogy a templom minden kétséget kizárólag Kambodzsaé – közös nevezést nem láttak kivitelezhetőnek és új dokumentációt készítettek. Mivel a katonai kormányzat nem láttak esélyt a megállapodásra, azt remélték, hogy a nemzetközi közvélemény támogatásával anélkül is sikerrel járnak. A khmer kormányzat tudta, hogy sikertelenség esetén, ügyes kommunikációval a felelősséget a thaiokra háríthatja, így végzetes belpolitikai hátrány a választások előtt nem érheti. Ezért 2008 júliusára, a quebeci WHC ülésre a módosított anyag – akár sértettségéből, akár arroganciából, akár pragmatizmusból – a legszigorúbban értelmezett magterületet a lehető legminimálisabbra, a templom területére szűkítette, a vitatott területek puffer és gazdasági zónáit pedig későbbi thai-khmer egyeztetésre hagyományozták – ami a friss, tavaszi thai támogató nyilatkozat birtokában nem látszott lehetetlennek –, a kérdést azonban elodázták. Ezután az ICOMOS kiadta álláspontját a frissített nevezési anyagról, majd a bizottság nyári ülésén, július 8-án fölvtették Preah Vihear templomát a Világörökségi Listára, azzal a kitételrel, hogy 2009. február Kambodzsa pontosítja a „zónatérképet” és 2010 februárra benyújtja a komplett (közös) rendezési tervet (WHC, 32COM 8B.102, 2008).

A Preah Vihear-i konfliktus belpolitikai háttere Thaiföldön

Thaiföldön a 2001-ben és 2005-ben miniszterelnöknek választott Thaksin Shinawatra nevéhez kapcsolt korrupciós botrányok sora robbant ki 2005-től. Thaiföld leggazdagabb emberének tartott Thaksint többek között azért bírálták, mert a tulajdonában lévő vállalatok felvásárolták a thai médiát. 2006. januárban hatalmas vihart kavart egy kormányzati manőver. Thaksin, néhány nappal azután, hogy a parlament elfogadta az új telekommunikációs törvényt – amely eltörölte a telekommunikációs cégek eladásából származó jövedelem után fizetendő adót – eladta közel 2 milliárd amerikai dollárért a tulajdonában lévő telekommunikációs céget. 2006. tavaszától rendszeressé váltak a miniszterelnök távozását követelő békés demonstrációk Bangkokban, a hosszú évek óta ellenzékben tevékenykedő, Népi Szövetség a Demokráciáért (People's Alliance for Democracy, PAD) párt szervezésében.

Thaksin még ebben az évben tárgyalásokat kezdett a kambodzsai miniszterelnökkel, Hun Sennel Preah Vihearral kapcsolatos megállapodásról. Nem mellékes, hogy Preah Vihearhoz kötődő minden bilaterális megegyezés Thaksin idején történt. Sőt Thaksin első kormánya idején eltúrta azt is, hogy a khmerek felújítsák azt a vitatott területen is átfutó utat, mely Preah Viheart a khmerek számára könnyen elérhetővé tette Kambodzsaából, délnyugatról. Sokan sejtteni vélték, hogy a Preah Vihear-i megállapodás nem szólna másról, minthogy Thaksin vitatott területeket „engedne át” Kambodzsanak vagy legalábbis Preah Vihear khmer világörökségi nevezéshez erős támogatásáról biztosítaná Kambodzsát, és cserébe a Kambodzsaival közös thai,

tengeri olajmezők kitermeléséhez privát cégei számára kedvező pozíciót teremtené (*The Nation*, 2006. augusztus 10.).

Az egyre erősebb utcai elégedetlenségek idején, 2006. szeptemberében, amikor Thaksin New Yorkba utazott az ENSZ Közgyűlésére, Sonthi Boonyaratglin tábornok irányításával a thai hadsereg erőszak nélküli puccsot hajtott végre. A katonai vezetés egy éven belül választásokat ígért, illetve a botrányos ügyek kivizsgálását. Hamarosan elindultak Thaksin és körei ellen a korrupciós ügyeket firtató perek. Az időközben benyújtott khmer világörökségi jelölés mögül, a Thaksin nevével összekapcsolódott thai támogatás így előbb veszett el, minthogy a khmerek elérték volna az ideálisnak tartott nominációs anyag teljes, kormányközi formában megerősített elfogadását. Az átmeneti időszakban, a katonai kormányzás alatt a thai Külügyminisztérium nem óhajtott szemet hunyni afelett, hogy a khmerek Preah Vihear nominációs dossziéjába – skrupulusok nélkül – vitatott területeket is bevontak és szemérmesen elhallgatták, hogy ezen területek kezeléséről a thai féllel nem kötöttek megállapodást. A thaiok a jelölési dokumentációban található területre vonatkozó kifogásaikat jelezték, így 2007 nyarán Preah Vihear világörökségi listára kerülésének ügyét egy évvel későbbre halasztotta a WHC. A thai külügy ekkoriban a – 2003-ashoz hasonló – thaiok elleni atrocitásoktól tartott Kambodzsában (*The Nation*, 2007. június 28.). A katonai vezetés meghatározó alakjai – sem kormányzásuk alatt, sem a következő kormány idején – nem titkolták ellenérzésüket a khmer kormányzat határkezelési politikájával kapcsolatban (*The Nation*, 2008. Január 25.).

Mindezek ellenére a 2007. decemberi választásokon, jelentős többséggel a Thaksin közeli politikusok irányította „új párt”, a Népi Erő Párt (People Power Party, PPP) győzött. Az új thai törvényhozásban a Demokrata Párt (DP) és a PAD valamivel több, mint egyharmadnyi szavazattal ismét ellenzékbe került. Az új kormányfőt és kabinetjének működését az első perctől kezdve megterhelte az egyértelmű kötődés Thaksinhoz. Az új Külügyminiszter, az a Noppadon Pattama lett, aki Thaksin második kormányzati ciklusában elhagyta a DP-t Thaksin pártjáért és akkor miniszterhelyettesi pozíciót is kapott. Noppadon – aki később kiállt Thaksin mellett a korrupciós ügyeit vizsgáló bizottsági meghallgatásokon – az ellenzék, főként a megerősödő PAD kedvelt célpontja lett.

Amikor a khmerek az új kormánytól ismét szorgalmazni kezdték a Preah Vihearral kapcsolatos megállapodást, a PAD és szimpatizánsai elutasították, hogy a khmerekkel való megegyezés Thaiföld érdeke is lenne. Így az eleinte az alkotmányt féltő utcai demonstrációk „hátsó soros” transzparenséből, Preah Vihearból hirtelen egyre nagyobb és egyre több lufi kerekedett.

Miként lehetett e jelentős szimbólumot üggyöntő elemmé tenni a thai kormány elleni kampányban?

A templom, mint „érzékeny és fontos” szimbólum, elsősorban a 2008-tól regnáló kormányzat elleni politikai kampány egy lehetséges elemeként került elő, majd vált május végétől napról napra egyre hangsúlyosabbá és rendkívül hasznossá az akkori ellenzék számára. Preah Vihear újbóli napirendre kerülése 2008-ban négyszeres ajándék volt a parlamentben reménytelen kisebbségben lévő ellenzék számára. Egyrészt azért, mert érvelésükben a nemzet elárulása és Preah Vihear „elengedése” közé egyenlőségjelet tehettek és így a thai szuverenitás védelmét írhatták zászlajukra. Másrészt a kormány tagjairól tudott volt, hogy szoros kapcsolatokat ápoltak a korrupciónak bélyegzett, eltávolított elnökkel, Thaksinnal, aki anno erős érdeklődést mutatott a terület rendezése iránt. Harmadrészt pedig a friss külügyminiszter – az aktuális, khmerekkel folytatott tárgyalások főszereplője – a 2006-os Thaksin elleni puccs után, az ex-elnök jogi képviselője volt. Negyedrész pedig az ellenzék számára előnyösnek látszott, hogy a thai had-

vezetés prominensei nem rejtették véka alá érzelmeiket és véleményüket, mely a kormány aktuális politikájával ellentétes volt (*The Nation*, 2008. május 13.). Egy ízben a hadsereg vezérkari tanácsadó bizottságának elnöke, hivatalos katonai egyenruhájában jelent meg a PAD szimpatizánusok között egy utcai demonstráción, mely a kormányzat Preah Vihear-politikája ellen tiltakozott.

A khmerek ezalatt a márciusi, külügyi egyeztetésen remélték a kérdés tisztázását, melynek akkor Noppadon semmi akadályát nem látta (*The Nation*, 2008. február 22.). Hamarosan kiderült, hogy a minisztériumi berkeken belül a tanácskozássra kijelölt személy viszont nem a gyors megegyezés embere. Virachai Plasai, a Külügyminisztérium szerződéseikért felelős főosztályvezetője, a Preah Vihearról folytatott tárgyaláson, a régi francia térképeken egy másik tervpályát is khmer oldalon „látott”, amely ellen azonnal hivatalos tiltakozását fejezte ki (*The Nation*, 2008. március 7.). Később a két fél első jelentős tárgyalásait követően a thai Külügyminisztérium hivatalosan tiltakozott a khmer jelölési dossziében használt térkép ellen, melyben a kijelölt zónák vitatott területeket is tartalmaztak. Továbbá kifogásolta a vitatott területen – a már korábban is – észlelt khmer aktivitásokat: többek között a 2004-es útépitést, a khmer közösség területfoglalásait és a múlt hónapban idevezényelt újabb khmer katonák tevékenységét (*The Nation*, 2008. április 11.). A megegyezés elsőszámú „ellenzőjét”, a jogi osztály vezetőjét ezután Noppadon hirtelen leváltotta, mely mögött egyéb politikai okokat is sejtettek (*The Nation*, 2008. május 8.). Noppadon megegyezés-párti nyilatkozatai miatt az ellenzék támadásának középpontjába került. Ismét beszélni kezdtek arról, hogy Thaksin Preah Viheart üzleti érdekei miatt kapcsolta be a bilaterális diskurzusba. Noppadon és a két külügyminisztérium a feltételezéseket abszurdnak tartotta (*The Nation*, 2008. május 15.). Noppadon ezután személyesen tárgyalt a khmerekkel Preah Vihearról és a Thai-öbölbeli határpontosításról (*The Nation*, 2008. május 12.).

A külügyminiszter Preah Vihear-ral kapcsolatos megegyezésre törekvése okán, az ellenzék a monarchia elárulásáról és a szuverenitás megsértéséről szóló kampányába kezdhetett (*The Nation*, 2008. május 15.). Noppadon párizsi tárgyalása a khmerekkel és az UNESCO-val meghozta a várt eredményt. Thaiföld elérte, hogy minden vitatott terület kikerüljön a jelölési dossziéból. Noppadon és kormányfője ezután optimistán nyilatkozott, az új térképet jónak tartotta és mindkét fél győzelméről beszélt. (*The Nation*, 2008. június 6.) Az ellenzék minden lehetséges eszközzel támadni kezdte a kormányt, melyben Preah Vihear ügye kulcsfontosságú lett: az utcai tüntetések felerősödtek, az ellenzéki politikusok petíciókat írtak a hivatalos szerveknek (*The Nation*, 2008. június 19.). Az ellenzékkel szimpatizáló közéleti személyiségek aláírást gyűjtöttek, melyet az UNESCO-nak és az Alkotmánybíróságnak szántak. (*The Nation*, 2008. június 23.). Minden lehetséges médiumban megjelent Preah Vihear ügye a legkülönfélébb kontextusban. Firtatták a vélt történelmi igazságtalanságokat: kezdve a franciák gyarmati szerepétől a hágai bíróság döntéséig. Végül a feszült politikai helyzetben és az egyre nagyobb nyomást gyakorló, állandó utcai demonstrációk súlya alatt a kormányzat megroggyant. A legfontosabb kifogás az volt, hogy – az Alkotmánnyal ellentétben – a parlament előtt nem folyt vita és szavazásra sem került sor a Kambodzsával történt megállapodás kapcsán. Az alkotmányos válság (*The Nation*, 2008. július 8.) és a kormány inkompetens viselkedése először meghátrálásra készítette a Külügyminisztériumot (*The Nation*, 2008. július 3.). Noppadon néhány nappal a kanadai Világörökségi Bizottsági döntések előtt jelezte, hogy Thaiföld mégsem támogatja a khmer jelölést, melyet májusban Ő írt alá és június 18-án ratifikáltatott. A quebeci döntéshozókat azonban ez már nem befolyásolta. Kambodzsra saját területén található műemlékét felvették a Világörökségi Listára. Noppadon még hazaérkezése előtt bejelentette lemondását (*The Nation*, 2008. július 9.). A thai kormányzat ezt követő fél éves agonizálásának – mely alatt miniszterelnököt is cserélt – a thai Alkotmánybíróság 2008. december 2-án vetett véget, főként a konstans utcai tüntetések következményeként. A PPP feloszlata után az ellenzék vezére, Abhisit Vejajjiva foglalta el a kormányfői széket.

A thai belpolitikai válság azonban nemcsak a kormányt döntötte meg, de súlyos társadalmi válságot is generált. Ráadásul aláaknázza Thaiföld Kambodzsával folytatott tárgyalásait. A belpolitikai forgószél nemcsak lehetetlenné tette a megállapodást Preah Vihear világörökségi nevezéséről, hanem a nemzeti érzelmekre apelláló szövegek következtében a khmerekkel szembeni indulatok felerősödtek, sőt olyan hamis illúziókat keltettek, mely szerint Preah Vihear kapcsán nemhogy megállapodni nem kell a világörökségi nevezés miatt, hanem a templom negyvenöt éve történt „elcsatolását annulálni lehet”. Nyárra sokan úgy vélekedtek, hogy a Preah Vihearral kapcsolatos felelőtlen politika időzített bombát indított útjára, melynek katonák és civilek is áldozatul eshetnek (*The Nation*, 2008. június 30.).

A konfliktus elmérgesedése, katonai összetűzések Preah Vihear körül

A Világörökségi Bizottság döntése után Kambodzsában szimpátiatüntetések zajlottak, míg Thaiföldön társadalmi vita kezdődött a döntésről, s annak pontos értelmezéséről. Magyarázatra szorult még az is, miről is döntöttek, hiszen sokan úgy vélték Thaiföld területeket veszített. Az akkori ellenzék szimpatizánsai több ezer fős demonstrációt szerveztek a templomhoz, amit a kormányzat jelentős rendőri és katonai erővel megakadályozott (*The Nation*, július 18.).

Ugyanakkor mindkét fél csapatokat küldött a „vélt” preah vihear-i határához és körzetébe. Alig egy héttel a WHC döntés után a viszály elmérgesedett, thaiföldi katonák behatoltak a vitatott zónába, és ellenőrzésük alá vonták a szentélyhez vezető főbb utakat. Ezt követően jelentős thai és kambodzsai alakulatok néztek farkasszemet egymással a templom körzetében. Az incidens azzal kezdődött, hogy a khmerek letartóztattak három thai civilt, akik a vitatott területen a templomhoz igyekeztek. Letartóztatásuk hírére közel 40 thai katona hatolt a vitatott területre, az akcióban egy thai katona aknára lépett és elvesztette a lábát (*The Nation*, július 15.).

Hun Sen a – khmerek által négyszáz főre becsült – thai katonaság azonnali kivonást követelte a vitatott területekről, mialatt 2000 khmer vonult be a térségbe (*The Nation*, július 18.). A konfliktus kényessé válásakor az ASEAN felajánlotta közreműködését a békés rendezés érdekében (*The Nation*, július 21.). Kambodzsában azzal „fenyegetőzött”, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsához fordul. A thai fél ekkor tárgyalókészséget mutatott, így Hun Sen is békülékenyebb hangot ütött meg (*The Nation*, július 25.). Végül, kéthetes tárgyalássorozat után a felek megegyeztek a helyi csapatcsökkentésekben és a félreértések elkerülése végett „járőröző útvonalak” kijelölésében is megállapodtak a templom körzetében. (*The Nation*, július 29.).

A preah vihear-i konfliktus kényességét jól mutatta, hogy a következő hetekben a 800 kilométeres thai-khmer határ mentén több katonai határsértés is történt templomok körzetében. (*The Nation*, augusztus 2., szeptember 16.). Az augusztusi tárgyalások idején, a kambodzsai választási kampány hajrájában, Hun Sen kiemelte a viszály lecsendesítésben és a háború elkerülésében játszott szerepét és méltatta államférfiúi érdemeit, háborús tapasztalatait is (*The Nation*, augusztus 6.). Szeptemberben a tárgyalások megakadtak, mert Thaiföldön kormányfőcsere zajlott, ugyanakkor az éppen üléselő ENSZ Közgyűlésen, Ban Ki Moon, ENSZ Főtitkár is a bilaterális tárgyalások folytatása mellett érvelt (*The Nation*, szeptember 30.).

Alig három nappal később azonban tűzpárbajt jelentenek Preah Vihearból, melyben két thai és három khmer katona sérül meg. Az incidenset követően a felek további csapatokat rendeltek a térségbe. Tíz nappal a lövöldözések után sem csökkent a katonák száma, ezért Hun Sen, kambodzsai kormányfő figyelmeztette Bangkokot, hogy ha 24 órán belül nem vonja ki csapatait, fegyveres összecsapások várhatók (*The Nation*, október 14.). A khmer ultimátum lejártá előtt a thaiföldi hadsereg közölte, hogy szükség esetén készen áll a háborúra, a légierő vadászgépeit országsszerte riadókészültségbe helyezték. A szállító repülőgépek is készenlétben álltak,

hogy a harcok fokozódása esetén kimenekítsék a határövezetben élő lakosságot (*Asia Times*, 2008. október. 17.). A thai külügyminiszter felszólította a Kambodzsában tartózkodó thai állampolgárokat, hogy mielőbb térjenek haza. Ezalatt a helyszínen a két fél katonai parancsnokai több órás tárgyalás eredményeként megegyezésre jutottak, mely szerint a löfegyvereket csak védekezésre használják és a további incidensek elkerülése érdekében közösen járőröznek majd a két ország közötti vitatott határszakaszon.

Az eseményekért elmarasztalta a nemzetközi közvélemény Thaiföldet és Kambodzsát is. A tartós megoldást már régóta a JBC-n keresztül kellett volna kialakítani, de a thaiföldi belpolitikai ringlispil miatt sem az incidens előtti hónapokban, sem pedig azután a thai fél nem tudta/akarta delegálni tárgyalópartnereit a közös tanácsba. Sokan bírálták Hun Sen – taktikainak vélt – agresszív „háborús” fenyegetését is, mert annak nyomán súlyosabb összecsapások is kirohbanhattak volna. Kambodzsának 2009. februárra eredményt kellett felmutatni a terület határvi-táinak rendezésével kapcsolatban a WHC döntés kapcsán. November elején Kambodzsza és Thaiföld megegyezett arról, hogy felállítják a JBC-t, amely most kizárólag erre a kényes területre fog koncentrálni és egy kölcsönösen elfogadott térkép alapján kijelölik itt az országhatárt és csökkentik katonai jelenlétüket a szóban forgó területen (*The Nation*, november 12.).

Mindebből azonban semmi sem valósult meg, mert decemberre megbukott a thai kormány és főként az addigi ellenzék irányításával új kormány alakult, új kormányfővel. Az új thai külügyminiszter sokakat meglepett, amikor első nyilatkozatai között elismerte Preah Vihear Kambodzsához tartozását, bár hozzátette, hogy azon felül egy centimétert sem enged Thaiföld (*The Nation*, december 26.). A következő hónapban az új kormányzat, bár korábban bírálta a régi megállapodást Kambodzsával, a nemzetközi elismerés érdekében az együttműködő partner szerepét kényszerült mutatni. A thaiföldi UNESCO szakmai stáb továbbra is azt az álláspontot képviselte, hogy Thaiföldnek nem érdeke egy olyan nevezés támogatása, mely egyedül Kambodzsához kötődik, főként azért, mert a puffer-zónák kialakításában Thaiföldnek végső soron egy khmer menedzsmenthez kell majd alkalmazkodnia. (Wichiancharoen: 2009: 4) Az új thai kormányzat 2009. februárjában ült először tárgyalóasztalhoz Kambodzsával, ahol egy szimbolikus kérdéshez kötötték a tárgyalások sikerét, jelesül a templom thai nevének használatát is kérték az együttműködésről szóló anyagokban (*Phnom Penh Post*, 2009. február 9.). Érdemi megállapodás egyedül a határ újrainyításáról született.

Április elején azonban ismét tűzharc alakul ki Preah Vihear mellett, melyben legalább két thai és két khmer meghalt és kilenc sebesültet jelentettek (*The Nation*, április 4.). A harcokban gyanús körülmények között leégett az a – thaiok részéről sokat bírált, „illegálisnak” nevezett – „khmer” piac, melyet a vitatott területen emeltek a khmerek az utóbbi évtizedben. Május elejére ismét tisztázták a félreértések okát és a határ újra megnyílt (*The Nation*, április 11.). Igaz a khmer fél vastag számlát nyújtott be Thaiföldnek a leégett piac tulajdonosainak kártalanítására. A 2 millió amerikai dollárt természetesen Thaiföld irreálisnak látja, amellyel egy újabb fejezet nyílt Preah Vihear kényes mappájában, melynek tisztázása – az eddigi tapasztalatok alapján – nem ígérkezik gyorsnak. 2009. nyarán úgy tűnik a legtöbb, amiben az érintettek reménykedhetnek, hogy a megszokott tárgyalások alatt „véletlenül sem sülnek el újra a fegyverek”.

Összegzés

A konfliktus elmérgesedéséért közvetlenül három szereplő felelős. A két ország aktuális kormányzatai azért, mert rövidtávú, belpolitikai érdekek szolgálatába állították a templom egyébként is problematikus ügyét. A Világörökségi Bizottság pedig azért, mert egy nyilvánvalóan „tisztázatlan határ” mentén található kulturális örökséget – egyetlen ország jelölésében – listá-

jára vett, úgy hogy a határ mindkét felén évtizedek óta szentimentálisan tekintettek a templomra és hovatarozásának ügyét szimbólumként kezelték.

Thaiföldön főként a Thaksin ellenes körök szítottak nacionalista érzelmeket a templom hovatarozásának ürügyén. Preah Vihear „ügyét” sikerrel használták fel a kormányzat ellen, amely részben e kérdésben mutatott politikájának is köszönhető bukását. Az akkori ellenzék, a mai kormányzat prominensei emiatt – legalábbis egy darabig még biztosan – a Preah Vihearról sugallt nézeteik és kijelentéseik „politikai rabjai” maradnak. A Preah Vihearról szóló thai belpolitikai játszmák másik hozadéka, hogy az utóbbi évek korrupciós ügyeivel összefüggésben is gyanúba keverték a templommal kapcsolatos megállapodásokat. Ezért a közvélemény szemében a legapróbb változás, amely a templom körzetét érintené, egy ilyen lépést összekapcsolna a főszereplők magánérdekeivel, s egyben a thai nemzet elárulásával. Kiemelendő, hogy a közelmúlt katonai puccsa után sem tudott szabadulni a thai demokrácia attól a tehertől – Preah Vihear ügyében ez különösen látványos –, amelyet a katonai vezetés politikai szerepe jelent, ráadásul ma már a preah vihari változatlanág mögött helyi, katonai érdekek is felsejlenek.

Kambodzsában az állandóságot képviselő Hun Sen, a demokrácia színpadán egy nacionalista kampányelemként használta Preah Viheart. Ezt könnyen megtehetette, mert a khmer tudat minden khmer műemléket magáénak érez, ráadásul ezt a templomot Hágában is Kambodzsához tartozónak ítélték. A templomhoz kapcsolódó nemzetközi sikerek – időszakosan biztosan – ellensúlyozzák a khmer kisebbségi érzéseket, különösen a legjelentősebb beruházójának számító nagyszomszédal, Thaifölddel szemben. A khmer társadalom jelentős része részben emiatt huny szemet a felett is, hogy e siker realizálásának az árát Kambodzsára könnyen lehet, hogy a Thaifölddel közös olajmezőről szóló megállapodásban fogja megfizetni.

A Világörökségi Bizottságnak – mely az UNESCO-n keresztül az ENSZ univerzális jellegét testesíti meg – illetet volna felismernie azt az érzékenységet, mely ezt a templomot övezte és látni, hogy nem kizárólag örökségvédelmi szempontból „veszélyes” a határ tisztázatlanága. Hiba volt a templomot csak az egyik ország jelölésében listára venni, amikor a terület közvetlen szomszédságában vitatott országhatár húzódik. Véleményem szerint cinikus – thai szemzőgből pedig egyenesen arrogánsnak tűnő – lépés volt, hogy a thai kifogások után elfogadták a kizárólag a templomra vonatkozó zónamódosítást. Sőt, az – előzetes események tükrében – pedig egyenesen felelőtlen döntésnek tűnik, hogy egy későbbi időpontra és az országok „jó-zanságára” hagyományozták a vitatott területek rendezési tervének kidolgozását.

A Preah Vihear körüli határvita ma semmivel sem rendezettebb, mint tíz évvel ezelőtt. Nehéz megbecsülni, hogy milyen forgatókönyv kivitelezése várható a jövőben. A háborús veszély talán a legkisebb, de ez sem kizárható. Szinte biztos, hogy rövid időn belül tartós megoldás nem születhet és a közös nevezés kompromisszuma távolinak látszik. Amennyiben veszélyeztetett világörökséggé válik a helyszín a két ország a kérdés fundamentálisabb újratárgyalására kényszerülhet. A közös nevezés, vagy Kambodzsára egyedüli jelölésének elfogadása is lehetséges, amennyiben a két ország összekapcsolja az itt kötendő kompromisszumot egy jelentősebb, közös gazdasági érdekekkel, esetleg éppen a sokat emlegetett közös olajmezővel. Természetesen ebben az esetben is ügyes kommunikációra lesz szüksége a kormányoknak a kérdés exponált volta és érzékenysége miatt.

Felhasznált irodalom

- Asia Times* (2008. október. 17.), Temple tiff teeters towards war,
http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/JJ17Ae01.html
- Agreed Minutes of the 5. Meeting of the Joint Commission for Bilateral Cooperation between the Kingdom of Cambodia and the Kingdom of Thailand, (2006. február 6-7.), 14.
- Briggs, Lawrence Palmer* (1947): 'Aubaret and the Treaty of 15. July, 1867 between France and Siam', *The Far Eastern Quarterly*, 6/2 (február)
- Charnvit, Kasetsiri* (2003): 'Thailand-Cambodia: A Love-Hate Relationship', *Kyoto Review of Southeast Asia*, 3,
- DECISIONS ADOPTED AT THE 32nd SESSION OF THE WORLD HERITAGE COMMITTEE (QUEBEC CITY, 2008): WHC-08/32.COM/24
- Hinton, Alexander* (2006): Khmerness and the Thai 'Other': Violence, Discourse and Symbolism in the 2003 Anti-Thai Riots in Cambodia in: *Journal of Southeast Asian Studies*, (október) 37 (3), 445–468.
- International Court of Justice: CASE CONCERNING THE TEMPLE OF PREAH VIHEAR, Summary of the Judgment of 15 June 1962
- Jumsai, Manich* (1970): *History of Thailand and Cambodia. From the days of Angkor to present*, Bangkok, Charlermnit.
- Kambodzsai kormányrendelet (2002) augusztus 22.: The establishment of Prasat Preah Vihear site, General Provisions,
- Ker Munthit (1995): 'New Border Authority', *Boundary and Security Bulletin* 3/2 (nyár): 31.
- Ker Munthit (1997): 'Border Closure To End Timber Trade', *Boundary and Security Bulletin* 5/2 (tavasz): 46-47.
- Phnom Penh Post* (2000. április 14.), Border land ours, not yours, say Thais
- Phnom Penh Post* (2009. február 9.), Talks fail to advance solution to border row
http://www.phnompenhpost.com/index.php/component/option,com_jcs/Itemid,52/crestrictid,24098/task,add/
- Roveda, Vittorio* (2000): *Preah Vihear*, Bangkok, , River Books
- Royal Thai Embassy Phnom Penh, 2004. október. 24.
- Scientific Rebuttal to ICOMOS Evaluation Report on the Nomination of Preah Vihear Temple as a World Heritage Site, 2008
- Singh, L. P.* (1962): 'The Thai-Cambodian Temple Dispute1', *Asian Survey*, (október) II, 8: 23-26.
- Sokheng, Vong – Marcher, Anette* (2000): 'Border Dispute Discussions', *Boundary and Security Bulletin* 8/2 (nyár) 49.
- St John, Ronald Bruce* (1994): 'Preah Vihear and the Cambodia-Thailand Borderland', *Boundary and Security Bulletin* 1/4, (január) 64-68.
- St John, Ronald Bruce* (2001): 'Land boundaries of Indochina', *Boundary and Security Bulletin* 9/1, (tavasz) 103.
- The Nation* (2001. július 19.), PREAH VIHEAR TEMPLE: Agreement in jeopardy
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=38>
- The Nation* (2003. május 24.), Temple on border to reopen next weekend
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=79226>

The Nation (2004. március 26.), SHARING THE RUINS: Joint panel to look after Preah Vihear
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=96135>

The Nation (2005. május 17.), Cambodian soldiers deny Thais entry to Preah Vihear
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=115826>

The Nation (2005. június 9.), Access to Preah Vihear reopened
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=116789>

The Nation (2006. augusztus 10.), Thai and Cambodian premiers will jointly survey borders
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30010787>

The Nation (2007 június 28.), Thais on high alert of another anti-Thai riots in Cambodia
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30038024>

The Nation (2008. január 25.), Relations sour over Preah Vihear claim
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30063386>

The Nation (2008. február 22.), Phnom Penh to discuss Preah Vihear with Bangkok
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30066110>

The Nation (2008. március 7.), Cambodia is wrongly claiming part of its territory: FM
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30067536>

The Nation (2008. április 11.), *Official protest to Cambodia*
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30070602>

The Nation (2008. május 8.), Reshuffle ‘not because of Preah Vihear’
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30072525>

The Nation (2008. május 12.), Thailand-Cambodia ready to agree on Preah Vihear temple
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30072819>

The Nation (2008. május 13.), Heritage site proposal deadlocked
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30072893>

The Nation (2008. május 15.), Noppadon rules out trade-off
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30073139>

The Nation (2008. május 15.), PAD claims monarchy threatened
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30073137>

The Nation (2008. június 6.), Cambodia presents new map of Preah Vihear
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30074943>

The Nation (2008. június 19.), Fears of clashes at PAD rally
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30075914>

The Nation (2008. június 23.), Senators moves to seek Constitution Court ruling over Preah Vihear
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30076261>

The Nation (2008. július 8.), Joint communique with Cambodia is unconstitutional
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30077585>

The Nation (2008. június 30.), Preah Vihear can be ‘time bomb’
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30076876>

The Nation (2008. július 3.), Noppadon leads team to Canada
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30077172>

The Nation (2008. július 9.), FM Noppadon resigns
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30077778>

The Nation (2008. július 15.), Cambodia plays down border spat, detains 17 Thai troops
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30078248>

The Nation (július 18.), Samak bid to defuse tension
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30078374>

The Nation (július 18.), Cambodia's premier calls for withdrawal of Thai troops
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30078395>

The Nation (július 21.) Asean offers help to fix up Thai-Cambodian relations
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30078581>

The Nation (július 25.), Top level meeting to discuss temple
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30078958>

The Nation (július 29.), Thailand, Cambodia agree on border troop adjustments
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30079226>

The Nation (augusztus 2.) Thai troops still at Ta Muen Thom, general says
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30079953>

The Nation (augusztus 6.) Cambodian and Thai foreign ministers to meet over border row
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30079919>

The Nation (szeptember 16.). Thailand protest Cambodia over troop intrusion
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30083633>

The Nation (szeptember 30.) Solve Thai-Cambodian disputes bilaterally: UN chief
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30084797>

The Nation (október 14.) Khmer PM gives Thailand border ultimatum
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30085967>

The Nation (november 12.), JBC to focus first on border near Preah Vihear
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30088180>

The Nation (december 26.), Kasit rules out Thai ownership
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30091895>

The Nation (április 4.), Dispute turns deadly as Thai and Cambodian troops fight it out
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30099641>

The Nation (április 11.), Entrance to Preah Vihear on Thai side to be accessible to tourists next week
<http://www.nationmultimedia.com/search/read.php?newsid=30102381>

Thomson, R. Stanley (1945): 'Siam and France 1867-1870', *The Far Eastern Quarterly*, 6/1. (november) 41-43.

Wichiancharoen, Adul (2009): 'The Phra Wihan (Preah Vihear) Case Revealed', *ICOMOS Thailand* (március) 1/3.

Winichakul, Thongchai (1994): *Siam Mapped. The History of the Geo-Body of a Nation*, Honolulu University of Hawaii Press

